

KSIĄŻKI EKONOMICZNO-ROLNICZE

Agricultural Organisations of the Federal Republic of Germany (Organizacje rolnicze w Niemieckiej Republice Federalnej). Bad Godesberg 1962, AID s. 47.

- Broszura zawiera podstawowe informacje o rozwoju organizacji rolniczych w Niemczech od początku XIX w. oraz krótką charakterystykę najważniejszych (i adresy wszystkich) działających w NRF centralnych i regionalnych organizacji rolniczych, a m.in. Związku Chłopskiego, Kas Raiffeisenowskich lub Rolniczych, Związku Inżynierów Rolnych, Związku Kobiet Wiejskich i Młodzieży oraz związków branżowych (np. hodowców zwierząt, producentów różnych roślin, buraków cukrowych itd.). Odpowiednio do politycznego charakteru publikacji umieszczono w niej także Związek „byłych”, „przepędzonych” itd.

BARNARD C. S., WESTON W. C.: A design for farming (Model gospodarowania w rolnictwie). Cambridge 1963, Univ. of Cambridge s. 75, Report nr 61.

Jako kolejna pozycja (61) serii prac wydawanych przez Sekcję Ekonomiki Gospodarstw Rolnych uczelni rolniczej przy Uniwersytecie w Cambridge, ukazał się zeszyt, zawierający przyczynek z zakresu problematyki gospodarowania na glebach ciężkich (do publikacji dołączono przedruk pracy: E. Heady — traktującej o „ryzyku prowadzenia gospodarki roślinnej na madach”, jako tematycznie związanej z tym problemem). W 10 rozdziałach i 7 załącznikach poruszono m. in. następujące sprawy: stosowanie modeli farm w planowaniu, dobór gleb, zmienne warunki zatrudnienia, uprawę okopowych, hodowlę świń (jej koszty i dochody) oraz ogólne warunki i metodę *Gross Margins*, która omówiona jest szczegółowo w zeszycie 60 tej samej serii.

DE BENEDICTIS M.: L'applicazione dei modelli economici all' analisi dell' azienda agraria in Italia. Situazione attuale e prospettive (Zastosowanie modeli ekonomicznych do analizy gospodarstwa rolnego we Włoszech. Sytuacja aktualna i perspektywy). Milano 1962, Feltrinelli Ed., s. 53.

Autor podaje definicje i klasyfikacje stosowanych modeli, cel i przedmiot analiz ekonomicznych, wpływ ogólnego rozwoju i wspólnej polityki rolnej, prowadzonej w ramach CEE na sytuację gospodarstw. Następnie omawia szczegółowiej bilanse aktualne i założone, programowanie liniowe, sposoby gromadzenia niezbędnych w tym celu danych, zastosowanie funkcji produkcji w warunkach rolnictwa włoskiego oraz technikę podejmowania decyzji na podstawie wyżej wymienionych metod i przesłanek. Wśród wykorzystanej przez autora bogatej literatury przedmiotu przeważają wydawnictwa amerykańskie (m. in. Heady'ego), których znajomość wyniósł zapewne z zakresu studiów ekonomiki rolnictwa w Uniwersytecie Iowa. Dołączono w zakończeniu streszczenie w jęz. angielskim.

Encyklopedia ekonomiczno-rolnicza. Warszawa 1964, PWRiL, s. 1371.

Dobór haseł oraz sposób ich ujęcia, zatem całość publikacji budzi zastrzeżenia i wskazuje na to, iż mamy raczej do czynienia ze słownikiem ekonomiczno-rolniczym, nie zaś encyklopedią i to przeznaczoną „przede wszystkim dla rolników z wyższym i średnim wykształceniem, zatrudnionych w produkcji, administracji rolnej, oświacie, pracujących naukowo oraz dla studiujących rolnictwo”. Najwyżej dla tych ostatnich może być pewną pomocą, bowiem posiadający już wyższe, a nawet średnie wykształcenie rolnicze nie wiele się z encyklopedii o ekonomiczne rolnictwa dowiedzą. Jest to publikacja raczej popularno-naukowa, która „może być wykorzystana przez działaczy społecznych”, interesujących się sprawami rolnictwa. Iluzoryczne jest zatem podane w przedmowie zapewnienie, że en-

nej i towarowej, wyników finansowych); współzależności czynników w kształtowaniu produktywności gospodarstw rolniczych (wpływu jakościowo-ilościowego ich układu, metodyki obliczania współzależności i metodycznego ujęcia różnych parametrów). W zakończeniu podaje wnioski i wykaz wykorzystanej literatury.

HALPERIN H.: **Agrindus. Integration of Agriculture and Industries** (Agrindus. Integracja rolnictwa z przemysłem). London 1963 Routledge and Kegan P., s. 214.

Autor, profesor ekonomiki rolnictwa Hebrajskiego Uniwersytetu w Jerozolimie, a jednocześnie dziekan wydziału i generalny dyrektor Izraelskiego Banku Rolnego, poprzednio zaś pierwszy gen. dyrektor Min. Rolnictwa, członek kierownictwa Organizacji Robotników Rolnych oraz inicjator wielu ważnych przedsięwzięć w rolnictwie, m. in. powołania związku rewizyjnego spółdzielczości rolnej i banku rolnego oraz rozwoju przemysłu cukrowniczego w Izraelu — wystąpił obecnie z interesującą koncepcją integracji dwu — wydawałoby się tradycyjnie konkurencyjnych dziedzin gospodarczych — rolnictwa i przemysłu. Koncepcję tę lansuje autor z tego względu, iż od lat zachodzi proces odpływu rąk roboczych z rolnictwa, przede wszystkim do przemysłu. Chcąc złu zaradzić, a jednocześnie doprowadzić do skojarzenia pozytywnych cech obu dziedzin, to znaczy nowoczesnej techniki przemysłu z pozytywnymi społecznymi cechami rolnictwa — autor wysuwa koncepcję nowej formacji gospodarczej, której daje nazwę „Agrindus”, a która ma wyrażać się w „integracji rolnictwa z przemysłem” (po angielsku Agriculture and Industries). Ów „Agrindus” ma być katalizatorem, umożliwiającym realizację postulowanej integracji przemysłu z rolnictwem — możliwej, zdaniem autora, do zastosowania we wszystkich bez wyjątku krajach i gospodarkach narodowych. Ta nowatorska koncepcja wiąże się w jakiś sposób z równie nowatorską, aczkolwiek wychodzącą z innych założeń koncepcją prof. T. Schultza (vide niżej).

IGNATOWSKI A. P.: **Ekonomika elektryfikacji i kompleksnej mechanizacji żywotnowodstwa** (Ekonomika elektryfikacji i kompleksowej mechanizacji hodowli). Moskwa 1964 Izd. „Ekonomika”, s. 117.

Autor wprowadza w istotę i w ekonomiczny sens elektryfikacji produkcji zwierzęcej na tle ogólnej elektryfikacji rolnictwa. Następnie przedstawia całokształt zagadnień ekonomicznych związanych ze stosowaniem maszyn, kierunków elektryfikacji i mechanizacji, planowej koncentracji i specjalizacji produkcji oraz ich wpływu na ekonomiczną efektywność hodowli. Uwzględnia przy tym kryteria i metody w tym zakresie stosowane oraz znaczenie ekonomicznych związków między kolchozami, sowchozami a państwem dla dalszego wzmocnienia gospodarki hodowlanej. Praca przeznaczona dla kierownictw sowchozów i kolchozów, w tym inżynierów: zootechników, elektryków i mechanizatorów.

JELEŃSKI E., LUBORADZKI ST.: **Państwowe gospodarstwo rolne Gajewo I**. Warszawa 1964 PWRiL, s. 85.

Zwięzła monografia PGR Gajewo I w okresie lat 1958—1962, ujęta z ekonomicznego punktu widzenia. Analiza wyników produkcyjnych gospodarstwa pozwoliła na przedśledzenie jego rozwoju i osiągnięć. Autorzy dają ogólną charakterystykę PGR Gajewo uwzględniając: organizację pracy, produkcję roślinną i zwierzęcą (z podziałem na globalną oraz towarową), mechanizację, środki trwałe, powiązania ze sobą poszczególnych działów produkcyjnych, działalność finansową i uzyskiwaną wydajność pracy.

Po analizie całokształtu gospodarstwa i przedstawieniu jego stanu obecnego — podsumowano uzyskane efekty osiągnięte m. in. przez ograniczenie produkcji towarowej do kilku artykułów (pszenica ozima, rzepak ozimy i buraki cukrowe) oraz przy specjalizacji produkcji zwierzęcej (bydło), wzroście mleczności krów w okresie 4 lat o 40% (z 3102 l do 4384 l) i — dzięki temu — wzroście produkcji towarowej o 50%.

JEREMIEJEW K. I.: **Planирование капитальных вложений в сельское хозяйство** (Planowanie nakładów inwestycyjnych w rolnictwie). Moskwa 1964 Izd. „Ekonomika”, s. 192.

Wykład podstawowych zagadnień prawidłowego planowania i wykorzystania oraz wszechstronnego podnoszenia efektywności nakładów czynionych na rolnictwo, jak też metod ustalania racjonalnych kierunków, dokonywanych nakładów i dalszych

możliwości podnoszenia ich efektywności. W publikacji poruszono też zagadnienia wielkości i struktury nakładów w ogóle oraz zwrócono uwagę na rozwój techniki rolniczej i budownictwa rolnego. Jedną z podstawowych części pracy stanowi ekonomiczna ocena kompleksowych planów nakładów. Całość jest bogato ilustrowana danymi statystycznymi i obliczeniami.

Land Economics Research (Badania z zakresu ekonomiki rolnictwa). Washington 1962, Resources for the Future, s. XVI, 270.

Praca zawierająca materiały sympozjum, odbytego w Lincoln (Nebraska) w czerwcu 1961 r., a zorganizowanego przez Farmerską Fundację Badań Perspektywnych jako korporację powołaną do prowadzenia prac naukowych i nauczania w zakresie rozwoju, ochrony i użytkowania dóbr naturalnych (Fundacja została założona w 1952 r. przy współudziale Fundacji Forda, a jej działalność jest odtąd współfinansowana dzięki zasiłkom uniwersytetów oraz innych organizacji). Publikacja składa się z 4 nierównych części, z których cz. I obejmuje referaty dotyczące zakresu, problematyki i obiektów badań ekonomicznych w rolnictwie oraz wykorzystania wyników tych badań. W cz. II zgrupowano przyczynki zawierające rozważania związków teorii produkcji z ekonomiką rolnictwa; cz. III dotyczy zagadnień metodologicznych — kolejnych przybliżeń, selekcji materiału oraz stopniowego formułowania projektów badań, wreszcie w cz. IV jest mowa o programie i organizacji badań ekonomicznych w rolnictwie w przyszłości oraz o organizacji i administracji potrzebnej dla prowadzenia efektywnych badań w rolnictwie. Publikacja została wydana przede wszystkim dla praktyków i Amerykanów (!). Wprawdzie autorzy zwracali się (na sympozjum) do swych kolegów-ekonomistów w uniwersytetach i rządzie, lecz mieli nadzieję, że ich wypowiedzi będą również w pewnej mierze przydatne dla socjologów, organizatorów (political scientists), prawników, planistów miast i osiedli wiejskich a także innych pracowników uniwersytetów, administracji oraz różnych towarzystw i instytucji, które zajmują się sprawami rolnymi.

MARKOWSKA D.: Rodzina w środowisku wiejskim. Studium wsi podkrajewskiej. Wrocław 1964, Zakł. Narod. im. Ossolińskich, s. 216. PAN — Oddział w Krakowie, Prace Komisji Socjologicznej nr 3.

Badania zostały przeprowadzone przez autorkę we wsi Modlnica (8 km od Krakowa), ze względu na jej typowość. Zgromadzone materiały źródłowe (archiwalne oraz ankietowe) pozwoliły na dokonanie analizy roli rodziny wiejskiej na przestrzeni lat 1880—1963. Rozważając powyższe zagadnienie wg podziału na okresy 1880—1919, 1919—1945 i 1945—1963 zastosowano w każdym z nich następujący schemat: pozycja, typologia i funkcja rodziny (w tym funkcje prokreacyjne, gospodarcze, i wychowawcze), stosunek rodziny do domu mieszkalnego oraz jej stosunki wewnętrzne. Uwzględniając aspekty etnograficzne, ekonomiczne i socjologiczne dochodzi autorka do wniosków odnośnie różnic i podobieństw w typach rodzin oraz w przekształceniach, które się w tych rodzinach dokonały na przestrzeni ponad 80 lat. Pozwala to wysnuć ogólniejsze wnioski teoretyczne w tym zakresie.

MEYER K.: Ordnung im ländlichen Raum (Porządkowanie obszaru rolniczego). Stuttgart 1964 E. Ulmer, s. 367.

Publikacja dotyczy podstawowej problematyki planowania i rozwoju przestrzennego, bowiem współczesne uprzemysłowienie odbywa się kosztem obszarów rolniczych, które wskutek tego ulegają zasadniczym przemianom. Konieczne jest zatem uporządkowanie zachodzących procesów, a stąd też planowanie i urządzenie użytkowanych przestrzeni. Temat ten podjął prof. K. Meyer (członek Akademii Badania i Planowania Przestrzennego w NRF), mający w tym zakresie 30-letnie doświadczenie. Ścisłe powiązanie pomiędzy rolnictwem, całością gospodarki narodowej i ludnością kraju, nakazuje uwzględnienie przy planowaniu i urządzeniu obszarów rolniczych wielu różnorodnych czynników, tak specyficznie rolniczych (np. struktura agrarna i jej uzdrowienie w świetle podstawowych celów i zadań rolnictwa), jak i ogólno-ekonomicznych oraz ściśle naukowych (np. perspektywiczne plany rozwojowe i nauka w służbie praktyki).

Publikacja jest przeznaczona tak dla absolwentów Akademii, jak rolników, urzędników, socjologów i innych, w tym pracowników aparatu administracyjnego i samorządowego oraz rolniczego; powiązanie NRF w ramach Wspólnoty Europejskiej nakazuje uwzględnienie także i tego momentu.

MICHNA W.: **Ekonomiczne podstawy metod przebudowy ustroju rolnego**. Warszawa 1964, PWRiL, s. 211.

Wiele dyskusyjnych momentów w stanowisku zajęтым przez autora skłoniło wydawnictwo do zamieszczenia na wstępie dwu recenzji (St. Ignara i K. Miękus), które uwypuklają zagadnienia niedopracowane lub sporne. Autor, omawiając problematykę przebudowy ustroju rolnego, proponuje m.in. wprowadzenie upolecz-nionych spółdzielczo-państwowych przedsiębiorstw rolnych (obejmujących 1—2 wsie) o powierzchni 400—1000 ha, tj. powiązanie wszystkich gospodarstw leżących w jednej lub w kilku małych wsiach — w jedno przedsiębiorstwo, przy założeniu, że wszelkie inwestycje będą dokonane przez państwo. Rozważa także obiektywną konieczność przebudowy ustroju rolnego w Polsce, wynikającą z interesów warstwy chłopskiej analizując dotychczasowe doświadczenia związane z tą przebudową w latach 1950—1958, obecną politykę rolną oraz produkcję rolną, a także niektóre problemy nadbudowy i bazy socjalistycznego przedsiębiorstwa rolnego. W zakończeniu autor stawia m.in. tezę, iż najprostszym rozwiązaniem finansowym przebudowy ustroju rolnego „byłyby dotacje lub udziały państwa w nowo tworzących się przedsiębiorstwach rolnych”. Jak z praktyki i bolesnego doświadczenia, a ostatnio już i rozważań teoretycznych wynika jest to najbardziej rozrzutna i niegospodarna forma, od której — stosownie do uchwał IV Zjazdu — przechodzi się do systemu kredytowania i oprocentowania środków trwałych.

MITJUSZKIN T. S.: **Jednaja sistiem a ucziota w sielsko-choziajstwiennych priedpriijatijach** (Jednolity system ewidencji i sprawozdawczości w przedsiębiorstwach rolnych). Moskwa 1963, Izd. Ekonom. Litier., s. 296.

Stosownie do decyzji Plenum KC KPZR z marca 1962 r. stworzono terytorialne zarządy przedsiębiorstw kołchozowo-sowchozowych oraz sowchozowo-kołchozowych. Jednym z podstawowych elementów metody zarządzania przedsiębiorstwami jest — stosownie do ustaleń Lenina — ewidencja i sprawozdawczość, przy pomocy których odzwierciedla się stan gospodarczy przedsiębiorstw. Stąd też zastosowanie jednolitego systemu w całym rolnictwie stanowi jedno z podstawowych zadań produkcji rolnej. Autor postawił sobie następujące cele: zobrazowanie wyników gospodarowania i zdyskontowanie ich do walki o uzyskanie lepszych wskaźników ekonomicznych oraz wskazanie na możliwości zastosowania w przedsiębiorstwach rolnych jednolitej ewidencji i sprawozdawczości, aby w ten sposób ułatwić opanowanie tej problematyki przez nowe kadry i stworzyć wspólny język pomagający do zrozumienia zagadnień finansowo-ekonomicznych. W tym celu podano w tekście również metody obliczeń, stosowane normy oraz wzorce dokumentacji. Systematyka i układ treści są raczej tradycyjne i dotyczą organizacji ewidencji i sprawozdawczości, środków trwałych i obrotowych, nakładów na różne dziedziny produkcji rolnej, robocizny i opłaty za nią, inwentaryzacji itd.

Moyens d'ajuster l'offre et la demande des produits latiers (Metody zrównoważenia podaży i popytu mleka i produktów mlecznych). Rome 1963, Org. des Nations Unies, s. 109. Monographies Produits nr 37.

W ramach prac prowadzonych przez FAO, a dotyczących m.in. zagadnień walki z głodem (postawionych przez generalnego dyrektora B. R. Sena) — dokonano w trzech kolejnych przybliżeniach (w latach 1961—1962) analizy sytuacji w zakresie produkcji, podaży i spożycia mleka, jego przetworów (mleka w różnej postaci, śmietany, masła, serów i margaryny mlecznej), na podstawie materiałów nadesłanych najpierw z 31, a następnie 16 krajów świata. Przedmiotem analizy były głównie ekonomiczne i techniczne przyczyny wzrastającej przewagi podaży mleka i produktów mlecznych nad popytem na nie oraz już zastosowanych a także proponowanych środków zrównoważenia gospodarki mleczarskiej i bilansu artykułów mlecznych oraz pochodnych, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w krajach wysoko rozwiniętych i rozwijających się oraz zarysowujących się w tej dziedzinie możliwości na przyszłość. W treści oraz w dołączonym aneksie podano bogate materiały statystyczne od 1955 r. a w perspektywie — do 1970 r.

OLSZEWSKI H.: **Problemy równowagi bilansu zbożowego w Polsce**. Warszawa 1964 PWRiL, s. 276, Seria E.

Na podstawie badań własnych oraz bogatej literatury przedmiotu (bibliografia zamieszczona w zakończeniu zawiera 152 pozycje) — autor rozważa czynniki deter-

cyklopedia może „zastąpić brak obszernych i całościowych opracowań w zakresie ekonomiki rolnictwa i przedsiębiorstw rolniczych”. Niewątpliwą natomiast nowością wydawnictwa jest ... nawrót do międzywojennej praktyki kreowania „redaktora odpowiedzialnego”. Nie uchroniło to jednak wydawnictwa od licznych błędów korektorskich i stylistycznych (np. encyklopedia jest „nacelowana”; „rozpatruje” itd.).

Nie rozróżniono również konsekwentnie terminów „rolny” i „rolniczy”, traktując je we wstępie jako synonimy, podczas gdy na str. 816 znajduje się autorytatywne stwierdzenie, iż pojęcia te nie stanowią synonimów i podano definicję obu.

Reasumując — należy stwierdzić, że gdyby ograniczono się do zagadnień rolniczych, a nawet ściślej — rolnych — można byłoby kosztem redukcji haseł, nie związanych wyłącznie z rolnictwem, wzbogacić merytorycznie treść pozostałych i nadać publikacji istotnie charakter encyklopedyczny. Spełniłaby ona wówczas cytowaną zapowiedź, zawartą w przedmowie, a jako pierwsze tego typu wydawnictwo w Polsce byłaby o wiele bardziej przydatna.

FIODOROW W. P.: Puti razwitija kooperationno-kołchoznoj sobstwiennosti w period razwiernutowo stroitelstwa kommunizma (Drogi rozwoju własności spółdzielczo-kołchozowej w okresie budowy komunizmu). Moskwa 1964 Izd. Moskow. Universiteta, s. 56.

Wychodząc od zagadnień społecznej własności środków produkcji — podstawowego warunku socjalistycznej przebudowy rolnictwa — autor analizuje rozwój produkcji kołchozowej i podniesienie stopnia uspołecznienia środków produkcji jako sposobu zbliżenia 2 form socjalistycznej własności: kołchozowej i ogólnonarodowej i w ten sposób niwelowania różnic społecznych istniejących jeszcze pomiędzy wsią i miastem. Rzecz warta wzmianki bibliograficznej także z tego względu, iż stanowi numer 131 tematycznego planu prac naukowo-badawczych Uniwersytetu Moskiewskiego i została wydana na podstawie decyzji Rady Redakcyjno-Wydawniczej uczelni.

GAL M.: Die optimale Betriebsgrösse in der Landwirtschaft. Eine dogmenhistorische Untersuchung. (Optymalna wielkość gospodarstw w rolnictwie. Przyczynek z zakresu doktryn historycznych). Winterthur 1963 Verl. P. G. Keller, s. 165.

Autor postawił sobie dwa zadania: z jednej strony ustalić, na podstawie współczesnej literatury rolniczej, optymalne gospodarstwo rolne jako pojęcie i jako konkretną wielkość, z drugiej zaś — stawiając problem wielkości gospodarstw rolnych w perspektywie historycznej — naszkicować obraz przyszłego optymalnego gospodarstwa w centralnej i zachodniej Europie i to pod dwoma kątami widzenia: prywatno i społeczno-gospodarczym, z jednoczesnym wyodrębnieniem gospodarstw: drobnych, średnich i dużych, rozważanych nie tylko od strony ekonomicznej, lecz także — stosunków zatrudnienia i warunków życiowych; te wielorakie punkty widzenia leżą u podstaw publikacji. Prywatno-gospodarcze optimum jest wyznaczane przez najniższe koszty przeciętne, maksymalny dochód krańcowy, maksymalny zysk globalny oraz naturalne i ekonomiczne warunki produkcyjne. Optimum społeczno-gospodarcze jest z kolei wyznaczane przez: większą ilość parametrów i współzależności, m.in. ludność rolniczą i samowystarczalność rolną, wydajność pracy, dochody itd. Każdą z części analiz (prywatno i społeczno-gospodarczą) opatruje autor samokrytycznymi uwagami — zabieg metodyczny ze wszechmiar godny zalecenia. Ponadto warto zwrócić uwagę na próbę przeanalizowania skali dobrobytu w małych, średnich i dużych gospodarstwach; godny uwagi jest też bogaty spis literatury przedmiotu.

GÓRKA-NIWIŃSKI ST.: Czynniki kształtujące produktywność przedsiębiorstw rolniczych (na przykładzie PGR województwa szczecińskiego). Szczecin 1964 Szczec. Zakł. Graf., s. 117. Szczecińskie Tow. Naukowe, Wyd. Nauk Przyrodniczo-Rolniczych t. XXI, z. 1.

Jedno z wielu wydawnictw Wydziału Nauk Przyrodniczo-Rolniczych Szczecińskiego Tow. Naukowego prezentuje — zdaniem autora — nową, jedyną nie tylko w Polsce, ale i w zagranicznej literaturze, metodę badania współzależności głównych czynników kształtujących produktywność gospodarstw rolnych. Na tę metodę składają się badania: warunków środowiskowych, ogólnogospodarczych (obszar, gęstość zaludnienia, sieć dróg komunikacyjnych), przyrodniczych (powierzchnia, klimat, gleby), czynników kształtujących rozwój i produktywność PGR (organizacja i wielkość, siła robocza i pociągowa, maszyny i narzędzia, nawożenie i poziom hodowli), osiągnięcia produkcyjne (w zakresie poszczególnych gałęzi produkcji rolnej, produkcji global-

minujące stopień równowagi bilansu zbożowego. Polski oraz próbuje określić takie kierunki działania, które by mogły doprowadzić do najbardziej racjonalnego ograniczenia deficytu zbóż w możliwie krótkim czasie. Na tle światowej gospodarki zbożowej i jej tendencji rozwojowych, przedstawionych w, cz. I, scharakteryzowano źródła deficytu zbożowego w Polsce głównie w latach 1955—1963 (potrzeby zbożowe kraju, analizę struktury i dynamiki bilansów podstawowych zbóż, rolę rynku) podkreślając znaczenie rozwoju produkcji zbożowej, racjonalizacji jej zużycia i aktywizacji bilansu paszowego. Przeanalizowano również strukturę i dynamikę importu zbóż w zestawieniu z importem pasz i eksportem artykułów pochodzenia zwierzęcego. Praca jest jedną z kilkunastu pozycji ponownie zapowiedzianej przez PWRiL serii prac z zakresu ekonomiki i organizacji rolnictwa, podobnej do paru już zapoczątkowanych i zamarych bez mała w zarodku.

Prawowyje woprosy sblizenija kołchoznoj i obszczenarodnoj sobstwiennosti (Zagadnienia prawne zbliżenia własności kołchozowej z ogólnonarodową). Moskwa 1963, Gos. Izd. Jurid. Litier., s. 424. Institut Gosudarstwa i Prawa Akademii Nauk SSSR.

Po ogólnej charakterystyce prawnych form zbliżenia między obu wymienionymi w tytule rodzajami własności (m. in. metodologii głównych etapów, roli prawa w realizacji tego procesu), omówiono dalsze doskonalenie tych form socjalistycznej własności oraz wewnątrzkołchozowych stosunków prawnych, kształtujących się na podstawie podnoszenia poziomu uspołecznienia własności kołchozowej i rozwoju międzykołchozowych oraz kołchozowo-państwowych stosunków, na bazie zbliżenia dwu form własności. W perspektywie zespół autorski widzi powstanie jedynego przedsiębiorstwa rolnego, stanowiącego własność ogólnonarodową, którego szkic równocześnie zarysowano.

Primienienije matematičeskich metodow w ekonomiczeskich issledowanijach po sielskomu chozajstwu (Zastosowanie metod matematycznych w ekonomicznych badaniach rolnictwa). Moskwa 1964, Izd. „*Ekonomika*”, s. 356.

Praca zbiorowa wykonana w Oddziale Zastosowania Metod Matematycznych do Badań Ekonomicznych w Rolnictwie Wszechzwiązkowego Instytutu Naukowo-Badawczego Ekonomiki Rolnictwa przy Min. Rolnictwa ZSRR. Autorami publikacji są pracownicy naukowcy różnych instytutów, ekonomiści i matematycy. Zaprezentowali oni możliwości i perspektywy zastosowania metod matematycznych przy użyciu elektronowych maszyn obliczeniowych do planowo-ekonomicznych obliczeń w rolnictwie, w tym: modeli i analiz oraz metod programowania liniowego i ustalania optymalnych wariantów wykorzystania w rolnictwie siły roboczej oraz techniki, koordynacji poszczególnych gałęzi wytwórczości rolnej w kołchozach i sowchozach, przestrzennego rozmieszczenia produkcji rolnej w RFSRR, sporządzania i stosowania norm pokarmowych oraz struktury produkcji pasz. Rzecz przeznaczona jest dla specjalistów organów planistycznych i zarządzających rolnictwem, pracowników naukowych, zajmujących się zagadnieniami ekonomiki rolnictwa oraz studentów wyższych szkół rolniczych.

La régularisation du marché mondial des cereales secondaires (Regulacja światowego rynku zbóż pastewnych). Rome 1963, Organ. des Nations Unies, s. 59 + aneks s. 69. Etudes sur les politiques en matière de produits nr 14.

Problem międzynarodowej akcji w zakresie produkcji zbóż pastewnych podjęty na 7 Sesji FAO w związku z wysuniętym planem możliwości zastąpienia pewnych zbóż innymi, ich cenami oraz spożyciem i handlem — znalazł swój wyraz w wydanej publikacji. Celem jej jest przedstawienie możliwości rozwiązań w skali międzynarodowej — na tle ogólnych tendencji i problemów w światowej produkcji zbóż oraz struktury rynku międzynarodowego. Wysunięte propozycje dotyczą ew. sporządzenia długofalowego planu w zakresie: produkcji, wymiany między państwami biorącymi udział w obrocie (11 państw eksportujących i 19 państw importujących zboża) oraz samej techniki wykonania zamierzonego zadania.

RENIGER H.: Problem podstawy wymiaru w socjalistycznym podatku rolniczym okresu przejściowego. Toruń 1963, PWN s. 348 TNT, *Studia Iuridica* t. IV, z. 2—3.

Wydana z zasiłku PAN przez Tow. Naukowe w Toruniu praca dotyczy problematyki wymiaru podatku rolniczego — okresu przejściowego — w ZSRR i krajach

demokracji ludowej jako narzędzia socjalistycznej polityki ekonomicznej. Autor dokonał analizy porównawczo-historycznej dochodząc do wniosków natury teoretycznej i jednocześnie tak dalece praktycznej, że prof. L. Kurowski (autor przedmowy) nie wahał się zalecić wysuniętych postulatów i wniosków (str. 280—309) jako punktu wyjściowego dla reformy podatku gruntowego w Polsce, z uwzględnieniem centralizmu demokratycznego, klasowych aspektów socjalistycznej polityki opodatkowania wsi, towarowości itd. Podana na 15 stronach bogata bibliografia zawiera ważniejsze źródła prawne zebrane wg krajów oraz literaturę przedmiotu — w układzie alfabetycznym.

ROMANOWSKI T.: Z dziejów spółdzielczości rolniczej w latach wielkiego kryzysu. Warszawa 1964, „Książka i Wiedza”, s. 271.

Autor opracował materiały z historii spółdzielczości rolniczej w okresie międzywojennym, przede wszystkim w latach 1929—1934, koncentrując uwagę na „Zjednoczeniu Związków Spółdzielni Rolniczych RP”, grupującym spółdzielczość: oszczędnościowo-pożyczkową, rolniczo-handlową i mleczarską. Na tle sytuacji rolnictwa polskiego w dobie kryzysu, autor scharakteryzował rolę i miejsce spółdzielczości rolniczej w całokształcie ówczesnego systemu państwowego, rozważając je z ekonomicznego punktu widzenia i analizując szczegółowo wyżej wymienione trzy typy spółdzielczości, w tym: ich organizację, zakres działania, oblicze społeczne, sytuację gospodarczą i finansową. W zakończeniu podano bibliografię przedmiotu oraz indeks nazwisk.

Schweizerische Landwirtschaft und Schweizer Bauerntum (Rolnictwo szwajcarskie i stan chłopski). Zürich 1963, Schweizer Druck- und Verl., s. 576.

Obszerna jubileuszowa monografia, bogato zaopatrzona w planse oraz ilustracje, wydana z okazji 100-lecia istnienia Szwajcarskiego Zjednoczenia Rolnego (Schweizerischen Landwirtschaftlichen Verein) oraz wystawy rolnej. Publikacja została opracowana pod kierunkiem O. Howalda, przy udziale znanych naukowców i wybitniejszych praktyków. Daje ona kompleksowy przegląd obecnego stanu rolnictwa i sytuacji chłopstwa szwajcarskiego oraz perspektyw rozwojowych całego rolnictwa oraz poszczególnych jego dziedzin, a w szczególności: oceny gleby i klimatu, produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz czynników podnoszących kulturę rolną i przyczyniających się do rozwoju produkcji rolnej (we właściwej jej różnorodności), organizacji gospodarstw i systemów gospodarowania. Duże znaczenie przy tym przywiązuje się do fachowej wiedzy, kwalifikacji i przygotowania zawodowego rolników. Wiele miejsca i uwagi poświęcono organizacjom i związkom rolnym oraz spółdzielczości rolniczej, a także dziedzinom pokrewnym, np. sprawom rynku rolnego i jego analizie.

SCHULTZ T. W.: Transforming traditional agriculture (Przekształcanie tradycyjnego rolnictwa). New Haven, 1964 Yale Univer. Press, s. 212.

Prof. Teodor W. Schultz — z Wydz. Ekonomicznego Uniwersytetu w Chicago, m.in. autor recenzowanej w naszym piśmie (nr 3 z 1960 r.) pracy o ekonomicznej organizacji rolnictwa (The economic organization of agriculture) — podjął w 1959 r. studia nad przemianami, którym powinno ulec tradycyjne rolnictwo, jeśli ma się stać nowoczesnym — do czego determinuje go rozwój stosunków społeczno-gospodarczych w całym świecie. Stąd też prezentujący w trzecim zeszycie Porównawczych Studiów Ekonomicznych pracę prof. Schultz — Międzyuniwersytecki Komitet Ekonomiki Porównawczej pisze we wstępie, iż ambicją autora jest możliwość kreacji tak generalnych założeń ekonomicznych „które byłyby przydatne zarówno w Polsce lub Indii jak i w Kanadzie lub Francji”. Zadanie to jest tym trudniejsze, że rolnicy są zazwyczaj skrepowani przez tradycyjne formy gospodarowania, albowiem rolnictwo jest jedną z najstarszych form działalności produkcyjnej, której cechą charakterystyczną jest stosunkowo — w porównaniu z innymi dziedzinami, np. przemysłem — uzyskiwanie najniższych przyrostów produkcyjnych (tak np. w Polsce: w przemyśle średnio o 8% zaś w rolnictwie ok. 1,5%). Wychodząc z tych ogólnych przesłanek i stwierdzeń autor rozważa środki techniczne oraz czynniki ekonomiczne i społeczne (jak np. „inwestowanie w ludność rolniczą” — nie tylko w gospodarstwo rolne), które by złożyły się na nowatorską koncepcję teoretyczną, umożliwiającą jej praktyczne zastosowanie.

VYDRA V.: **Úloha výkupu v ekonomickém svazku dělnické třídy a rolnictva** (Rolnicza produkcja towarowa w okresie uprzemysławiania Czechosłowackiej Republiki Ludowej). Praha 1963, Nakl. Českoslov-akad. věd, s. 234.

Praca kandydacka wydana przez Czechosłowacką Akademię Nauk, w której autor rozważa wszystkie elementy natury politycznej, społeczno-gospodarczej i technicznej, związane z powstawaniem i zacieśnianiem się sojuszu robotniczo-chłopskiego, w przejściowym okresie stopniowego przechodzenia do ustroju komunistycznego i stopniowej oraz dobrowolnej kolektywizacji wsi. Sojusz ten ma najpierw charakter polityczny, gdy proletariatus reprezentuje doświadczenie polityczne i siłę organizacyjną, chłopstwo zaś uzyskuje świadomość, że nie burżuazja lecz proletariatus rozwiąże jego interesy życiowe. Jako przodująca klasa społeczna zrealizuje on ustrój o najbardziej postępowej organizacji, technice i technologii produkcji, wyzwalającej rezerwy produkcyjne i zbędne na wsi siły robocze, dzięki czemu stale będzie wzrastać towarowość produkcji rolnej, zmniejszenie zatrudnienia na wsi, zwiększenie efektywności produkcji, podniesienie wydajności i obniżenie kosztów. Duże zadania w tym zakresie ma do spełnienia umiejętna polityka gospodarcza. Odpowiednio duże obowiązki ciążyą za tym też na centralnych ekonomicznych ośrodkach dyspozycyjnych.

WALLACE D. B., BURR H.: **Planning on the farm** (Planowanie w gospodarstwie rolnym). Cambridge 1963, Univ. of Cambridge, s. 63.

Jako zeszyt 60 Serii Sekcji Ekonomicznej (vide omówienie na str. 182) ukazało się opracowanie poświęcone planowaniu farm i doradztwu w tym zakresie, posługujące się nową metodą obliczania dochodów farm przez odejmowanie od tzw. *Gross margins*, globalnego wpływu — kosztów globalnych — jako niezawodnej metody analizy działalności i organizacji systemu farmerskiego.

Po wprowadzeniu w podstawowe koncepcje lansowanej metody, uzasadniono jej potrzebę, wyłożono główne założenia oraz niezbędne informacje, dotyczące stosowanych analiz, reorganizacji farm i wyłaniających się trudności oraz planowania w gospodarstwach nastawionych na produkcję roślinną i hodowlę. W zakończeniu dokonano rekapitulacji całości rozważań, zaś w załącznikach zawarto główne dane niezbędne do praktycznego posługiwania się analizą i planowaniem farm.

Wnutrichoziajstwiennyj rascziot w kołchozach (Wewnątrzzakładowy rozrachunek w kołchozach). Moskwa 1963, Sielchozgis s. 72.

Nieduża, niemniej jednak cenna broszura, opracowana przez zespół pracowników naukowych i technicznych Wszechzwiązkowego Naukowo-Badawczego Instytutu Ekonomiki Rolnictwa. Na podstawie uogólnionych doświadczeń naukowych i praktycznych wykonanych w kołchozach różnych rejonów Związku Radzieckiego wyłożono zasady i sposoby wdrażania w życie rozrachunku oraz metody jego organizacji. Główny nacisk autorzy położyli na: określenie prawidłowych wzajemnych stosunków pomiędzy rozrachunkiem poszczególnych działów i gałęzi a kompleksowym rozrachunkiem w kołchozie, planowanie zadań rozrachunkowych na podstawie kart technologicznych, organizację rozrachunku i kontroli wykonania zadań, ustalanie wynagrodzeń za pracę i bodźców materialnego zainteresowania w odpowiednim stosunku do uzyskanych wyników, tak przez cały kołchoz, jak i poszczególne jego działy produkcyjne. Publikacja jest przeznaczona dla kadry kierowniczej i aktywu kołchozowego.

ARTYKUŁY EKONOMICZNO-ROLNICZE

BANNORTH H.: Zur Bestimmung natürlicher und ökonomischer Faktoren, die Einfluss auf die Bildung von Differentialerträgen nehmen (O określeniu naturalnych i ekonomicznych czynników, oddziaływujących na różnice dochodowości). *Zeitschrift für Agrarökonomik*, Berlin 1964, nr 10.

Naturalne warunki znajdują swoje odzwierciedlenie w podziale kraju na rejony. Autor omawia szereg takich podziałów rejonizacyjnych sporządzonych na podstawie różnych kryteriów. Dochodzi do wniosku, że na różnice dochodowości gospodarstw mogą wpływać czynniki ekonomiczne w obrębie jednorodnych przyrodniczo rejonów, jak też w podobny sposób oddziaływać na różne pod względem przyrodniczym rejony. Skłania to autora do bliższego zastanowienia się nad czynnikami ekonomicznymi, jak ilość siły roboczej, zaopatrzenie w środki trwałe produkcji, wielkość gospodarstwa, dokupno pasz, nawozów. Poza tym wchodzi tu w grę czynniki niewymierne, jak dobre kierownictwo, dyscyplina pracy itp.

Zadanie, jakie postawił sobie autor, może być w pewnej mierze rozwiązywane na drodze badań ekonometrycznych, jednakże dotychczasowe wyniki badań nie pozwalają jeszcze na ustalenie, jakie czynniki wpływają w najwyższym stopniu na różnice dochodowości gospodarstw.

BAUMAN Z.: W sprawie urbanizacji wsi. *Kultura i Społeczeństwo*, Warszawa 1964, nr 3, s. 51—70.

Zagadnienie urbanizacji wsi porusza autor w szerokim przekroju historycznym, koncentrując się głównie na aktualnych przemianach. Przemiany kulturowe na wsi następują na skutek kształtowania się nowej kultury masowej pod wpływem kompleksu miejsko-przemysłowo-rynkowego. W tym kompleksie stroną aktywizującą przemiany wsi — i w ogóle przemiany — jest rynek, oddziaływanie miasta ma charakter dalszy. Rynek zatem w pierwszym rzędzie decyduje o oddalaniu się warsztatu od gospodarstwa rodzinnego, słabnięciu patriarchalnych więzi rodzinnych, profesjonalizacji czynności wytwórczych, utracie więzi lokalnej itp.

Proces zacierania się różnic między miastem i wsią jest tym większy, im bardziej chłonny jest na siłę roboczą rynek krajowy oraz im wyższa jest cena rynkowa siły roboczej.

Ubocznie autor omawia też różne sposoby pojęcia „urbanizacja”, dotyczącego bardzo odległe dziedziny współczesnego życia.

BÖKER G.: Zur Klassifizierung landwirtschaftlicher Betriebe (O klasyfikacji gospodarstw rolnych). *Berichte über Landwirtschaft*, Hamburg 1964, nr 3, s. 555—563.

Należy dążyć w badaniach masowych gospodarstw rolnych do zmniejszenia ilości grup, w jakie mogą być łączone te gospodarstwa. Autor rozważa znaczenie stosowania podziału gospodarstw według wielkości obszaru, przy tym dla różnych kierunków produkcji znaczenie obszaru jest odmienne. Bliższe zbadanie tych zależności może być oparte na rachunku korelacyjnym.

Tego rodzaju badania przeprowadzono na 869 gospodarstwach. Zostały obliczone zależności między dochodem czystym i kierunkami produkcji przy uwzględnieniu wielkości obszaru. W szczególności zostało stwierdzone w produkcji zbóż, ziemniaków i buraków cukrowych zwiększenie dochodu czystego w miarę zwiększania obszaru gospodarstw.

W artykule podane są wyniki obliczeń oraz schematy przedstawiające ustalone zależności.

BRANDES W.: *Zur Gliederung der Produktionsmittel in der Landwirtschaft im Hinblick auf kurz- und langfristige Anpassung* (O klasyfikacji środków produkcji w rolnictwie przy uwzględnieniu okresu ich stosowania). *Berichte über Landwirtschaft*, Hamburg 1964, nr 3, s. 465—482. Streszczenie rosyjskie i francuskie.

Artykuł przedstawia rozwinięcie i analizę podanej przez Weinschencka klasyfikacji czynników produkcji w rolnictwie przy badaniu optymalizacji produkcji; zostały uwzględnione różne kryteria stałości i stopnia podzielności tych czynników. (Weinschenck G.: „Theorie des landwirtschaftlichen Betriebes in Bedeutung und Anwendung ökonomischer Methoden in der agrarwirtschaftlichen Forschung”. Hilstrup 1963).

Jako stałe czynniki produkcji przyjmowane są: gleba, siły robocze własnej rodziny, budynki w zwartej zabudowie. Jako **quasi-stałe** przyjmuje się te podzielne czynniki produkcji, w których występuje znaczna różnica między ich ceną nabycia i sprzedaży, tj. które stwarzają możliwości zysku. Przy tych czynnikach, gdy wzrastają ceny, produkcja różni się szybkością niż spada przy obniżce cen. Autor wyróżnia tu trzy stopnie w przyjętej klasyfikacji w zależności od kryteriów stałości i stopnia podzielności, np. do I stopnia należą zapasy; do II stopnia — donajem i traktory; do III stopnia — wszelkie specjalne urządzenia i maszyny.

Jako **niestałe** — według podanych wyżej kryteriów — przyjmuje się środki produkcji, w których nie występuje znaczna różnica między ceną ich nabycia i sprzedaży, tj. w których stopa zysku jest mniejsza.

Wymienione kryteria podziału autor uzasadnia szeregiem teoretycznych wywodów, naświetlając rolę różnych środków produkcji w procesie produkcyjnym i wskazując na następstwa, jakie to powoduje w ogólnym rachunku optymalizacji produkcji. Wywody autora nie posiadają praktycznego znaczenia dla obliczeń optymalizacji produkcji metodą programowania liniowego i nieliniowego, gdyż przeprowadzona klasyfikacja ma charakter umowny, graniczący z zupełną dowolnością, co uniemożliwia przyjęcie odpowiednich parametrów.

CALKOVSKY S.: *Obecné zásady organizace pracovnich procesu v polni vyrobe* (Ogólne zasady organizowania procesu pracy w produkcji polowej). *Zemědělská Ekonomika*, Praga 1964, nr 10, s. 599—612.

Organizacja pracy polowej przy uprawie różnych roślin została ujęta w szereg schematów przedstawiających czynności przygotowawcze, jak i wykonawcze. Podane są również zasady rozkładu czynności w czasie, wyrażone jako współczynniki, między innymi w procentowym ujęciu lub jako normy. W tym krótkim artykule autor podał rozległy zakres wskazań dotyczących racjonalizacji jednego z ważniejszych działów pracy w rolnictwie.

CRKVA F.: *Predpoklady a perspektivy zrúseni dotaci ve statnich statkach* (Założenia i perspektywy likwidacji dotacji w państwowych gospodarstwach rolnych), *Zemědělská Ekonomika*, Praga 1964, nr 8, s. 501—519. Streszczenie rosyjskie i niemieckie.

Podnoszenie państwowych gospodarstw rolnych na wyższy poziom wymaga zachowania równowagi w rachunku wyników i kosztów. System finansowania gospodarstw przez dotacje nie stwarza warunków do podnoszenia produkcji, stąd niezbędne jest wprowadzenie innych metod. Jako główną przesłankę racjonalnego finansowania przyjmuje się zasadę ścisłego dostosowania wydatków do dochodów.

Gospodarstwa wyróżniające się większą produktywnością w określonych warunkach przyrodniczych dają możliwość ustalenia optymalnych mierników nakładów, jako kryteriów finansowania produkcji w tych samych warunkach.

Zagadnienie nakładów i finansowania produkcji autor rozpatruje w odniesieniu do państwowych gospodarstw rolnych położonych w różnych rejonach kraju. Bliższych natomiast informacji odnośnie samego systemu finansowania mającego zastąpić dotacje autor nie podaje.

GAMPE W.: *Einige Gedanken zur Leitung in der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften* (Niektóre spostrzeżenia o kierownictwie w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych). *Zeitschrift für Agrarökonomik*, Berlin 1964, nr 9, s. 257—261.

Główne myśli autora najlepiej oddaje zamieszczony w artykule schemat. Przedstawia on podział zadań w zarządzaniu spółdzielnią na różnych szczeblach i w różnych rodzajach działania, gdzie decyzje są pobierane jednoosobowo bądź kolektywnie.

Decyzje jednoosobowe pobierane są we właściwym zakresie przez pracowników odpowiedzialnych za pełnienie określonych funkcji, a więc przez przewodniczącego, kierowników działów, brygadzystów i różnych funkcyjnych.

Decyzje kolektywne zapadają na walnym zgromadzeniu, w komisji rewizyjnej, w komisji rozjemczej, oraz w komisjach fachowych i socjalno-bytowych, jak też na zebraniach zarządu.

Obok tego organizacje społeczne, jak też organizacje partyjne, są współuczestnikami decyzji podejmowanych kolektywnie.

Omawiany artykuł nie wnosi żadnych istotnych nowych myśli, intencją autora jest wskazanie na uporządkowanie w podziale zadań i kompetencji.

HABR J.: Jednoduché optimalizaci postupy (Uproszczone sposoby optymalizacji), *Zemědělská Ekonomika*, Praga 1964, nr 8, s. 491—500. Streszczenie rosyjskie i niemieckie.

Proponowane przez autora uproszczenie sposobu optymalizacji przy stosowaniu programowania liniowego polega na tym, że poszukiwane jest rozwiązanie zbliżone do optymalnego, dające jednocześnie możliwość stwierdzenia, jak dalece to przyjęte rozwiązanie jest odległe od optimum. Obliczenie to wykonuje się przez poszukiwanie rozwiązania maksymalizującego wyniki przy minimalnych kosztach. Pozwala to na wynajdywanie „wąskich przekrojów” i zarazem daje możliwość określenia stopnia odchylenia przyjętego uproszczonego rozwiązania od rozwiązania optymalnego. Metodę swoją autor przedstawia na teoretycznym przykładzie.

KIERUL Z. PIWOWARCZYK S.: Nowe spojrzenie na wielkość przedsiębiorstw rolnych. *Nowe Rolnictwo*, Warszawa 1964, nr 20, s. 5—8 i nr 21, s. 10—17.

Powstawanie i utrwalanie form organizacji przedsiębiorstw rolnych, a tym samym i ich wielkość, było wynikiem istniejących sposobów wytwarzania na określonym rozłogu ziemi, przy złym stanie dróg i prymitywnych środkach transportowych. To powodowało konieczność ograniczania obszaru poszczególnych jednostek produkcyjnych do stosunkowo niedużego rozmiaru i w następstwie tego powodowało też rozproszenie osiedli mieszkalnych.

Autorzy na przykładzie państwowych gospodarstw rolnych rozpatrują zagadnienie obszaru przedsiębiorstw i wielkości osiedli jako zjawiska ściśle ze sobą powiązane.

Na podstawie materiału empirycznego rozpatrują w jakim stopniu współczesne udoskonalenia w transporcie wewnętrznym, wynikające z poprawy dróg, mechanizacji prac transportowych i zmian w technice produkcji zwiększają promień ekonomicznie uzasadnionego transportu. Ponadto zbadano w kilkunastu osiedlach gospodarstwa różniące się obszarem, warunki bytowe mieszkającej tam ludności i ustalono przyczyny tych różnic.

Szczegółowa analiza przebiegu transportu doprowadza autorów do wniosku, że udoskonalenia w transporcie wewnętrznym umożliwiają likwidację gospodarstw pomocniczych oraz zwiększenie obszaru gospodarstw macierzystych bez ujemnych następstw ekonomicznych. Z drugiej strony, z przeprowadzonych obserwacji wynika, że dopiero przy liczbie mieszkańców osiedla, wynoszącej około 1200 osób można zabezpieczyć temu osiedlu niezbędne warunki bytowo-socjalne. W osiedlu takiej wielkości ilość pracowników w gospodarstwie wynosi około 285 osób, co odpowiada wielkości przedsiębiorstwa o obszarze około 2 tys. ha. Przy korzystnej konfiguracji rozłogu i kasowaniu gospodarstw pomocniczych obszar przedsiębiorstwa może wynosić nawet do 3 tys. ha.

Trudności organizacyjne przy scalaniu gospodarstw mogą następować jedynie przy rozmieszczaniu inwentarza żywego ze względu na lokalizację pastwisk.

KOTOW G.: Posledowatielnaja intiensifikacja sielskowo choziajstwa (Stopniowa intensyfikacja rolnictwa). *Ekonomika sielskowo choziajstwa*, Moskwa 1964, nr 9, s. 1—12.

W gospodarce socjalistycznej nie ma przeszkód do intensyfikacji gospodarstw. Jednakże nie oznacza to, że inwestowanie jest uzasadnione bez ograniczeń w dowolnym gospodarstwie, w dowolnym kierunku działalności produkcyjnej, czy też w dowolnym czasie.

Istnieją liczne środki i możliwości podnoszenia intensywności rolnictwa i jego kierunków. Zbadanie efektywności tych środków stanowi naczelne zadanie nauki ekonomiki rolnictwa. Ma to duże znaczenie dla praktycznego realizowania inwestycji w kolejnych następujących po sobie etapach. Niezbędne w tym celu jest okreś-

lenie uzasadnionej ekonomicznie struktury inwestycji dla stopniowego podnoszenia intensyfikacji rolnictwa w przekroju terytorialnym.

Określenia poziomu intensyfikacji autor proponuje dokonać przy pomocy systemu wskaźników. Jako przykład podaje szereg takich wskaźników dla 341 kolchozów. Grupowanie tych kolchozów według przyjętych kryteriów pozwala na wyodrębnienie typów produkcyjnych gospodarstw o różnym stopniu intensywności.

OKOŁO-KUŁAK S.: Uwagi metodyczne w sprawie planowania rozwoju rolnictwa regionu. Gospodarka Planowa, Warszawa 1964, nr 10, s. 43—48.

Planowanie rozwoju rolnictwa powinno być ujęte następująco: pełne i wszechstronne poznanie regionu rolniczego; ustalenie głównego celu rozwoju rolnictwa regionu oraz celów drugorzędnych, stanowiących środki do osiągnięcia celu głównego; określenie środków działania znajdujących się już w dyspozycji lub też planowanych na dany okres, w tym środków typu techniczno-organizacyjnych oraz zwiększenia nakładów pracy żywej lub uprzedmiotowionej; wybór proporcji i kolejności stosowanych środków działania z punktu widzenia postawionego celu rozwoju rolnictwa badanego regionu; uzasadnianie efektywności planowanych zamierzeń.

Powyższe zasady postępowania przy planowaniu rolnictwa w regionie pomimo, że są rozpracowane w daleko idących szczegółach, uważa autor za schemat roboczy, który nie zwalnia planistów od samodzielnego przepracowania całej koncepcji planu i sposobów jego realizacji.

PASTOKIN P.: Matematické vyjadření pusobeni vyrobnych tinitelu (Matematyczny wyraz wpływu czynników produkcji). Zemědělská Ekonomika, Praga 1964, nr 9, s. 537—550. Streszczenie rosyjskie i niemieckie.

Artykuł podaje matematyczne określenie wielkości plonów różnych roślin uprawnych w zależności od wyodrębnionych czynników przyrodniczych, jak temperatura, nasłonecznienie i wilgotność, a także dawek nawozowych. Daje to możliwość przewidywania wielkości plonów przy różnym układzie czynników decydujących w procesie wegetacyjnym, poszukiwań optymalizacji składu i kombinacji różnych czynników dla uzyskiwania lepszych efektów ekonomicznych oraz może ułatwić sprawdzanie wyników w doświadczalnictwie.

W przedstawianiu omawianego zagadnienia autor kładzie nacisk na matematyczny dowód, pozostawiając na uboczu konkretne wnioski wynikające z jego badań, co w danym wypadku najbardziej mogłoby interesować rolników.

RÖHM H.: Automatische oder gelenkte Anpassung der Landwirtschaft? (Automatyczne czy kierowane dostosowywanie się rolnictwa?). Agrarwirtschaft, Hanower 1964, nr 10, s. 305—318, streszczenie angielskie i francuskie.

Konieczność dostosowania się współczesnego rolnictwa krajów wysoko rozwiniętych i rozwijających się do warunków ekonomicznych i socjalno-bytowych, jakie stwarza wzrastająca industrializacja, zmusza naukowców i polityków wszystkich krajów do zajmowania się tym problemem. Autor powołuje się tu na jedną z konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych, odbytą w Genewie w roku bieżącym przy udziale 1500 delegatów ze 123 krajów.

Daje to mu okazję do ustosunkowania się do różnych koncepcji uregulowania stosunków rolnych. Będąc rzecznikiem ideologii agrarystycznej, krytycznie ustosunkowuje się zarówno do idei socjalistycznych i kolektywistycznych, jak i do idei liberalizmu.

W uzasadnieniu idei agrarystycznej autor nie wnosi nowych elementów. Podstawą jej jest własność ziemi i dochód z ziemi uzyskiwany przez gospodarstwa chłopskie, rodzinne — średniorolne. W tym upatrywana jest stabilizacja stosunków w rolnictwie pod względem ekonomicznym i społecznym.

Jednakże autor widzi konieczność zreformowania tradycyjnego systemu agrarnego w celu modernizacji chłopskiego gospodarowania. Tu zawarta jest odpowiedź na postawione w tytule artykułu pytanie, a mianowicie: zreformowanie systemu agrarnego ma polegać na zastosowaniu środków polityki racjonalizujących proces produkcji i stosunki rynkowe, jak też ulepszających strukturę agrarną. To wymaga aktywnego współdziałania ze strony samych chłopów.

W końcu autor podkreśla, że wszelkie poczynania zmierzające do dostosowania się rolnictwa do warunków kraju przemysłowionego nie mogą być jednorazowe, lecz stanowią proces ciągły.

Pomimo, że początek artykułu dawał zapowiedź nadania ideologii agraryzmu w krajach będących na różnym stopniu rozwoju nowej treści — wnioski wyprowadzone przez autora sprowadzają się do warunków występujących obecnie w NFR.

SCHMIEL M.: **Über die Grundfragen einer landwirtschaftlichen Berufspädagogik** (O podstawowych zagadnieniach pedagogiki rolniczego zawodu). Hamburg 1964, nr 3, s. 513—521.

Pedagogika musi odpowiedzieć na pytania, co ma przyswoić młodzież i uczący się dorośli, jakiego rodzaju pomoc ma być udzielona i w związku z tym jakie formy organizacyjne ma przyjąć nauczanie. Wychodząc z tego założenia autor wymienia trzy problemy do rozwiązania w odniesieniu do wychowania rolniczego i pedagogiki rolniczej.

Najpierw wskazuje na konieczność ustalenia, jakie właściwości istotne z punktu widzenia pedagogiki kryją w sobie poszczególne grupy zawodowe w rolnictwie. Pojęcie zawodu rolniczego autor pojmuje szeroko, obejmując nim nie tylko działalność produkcyjną. Pedagoga interesują przede wszystkim przejawy cechujące osobowość ludzką, istotne dla ukształtowania zawodowego rolnika. Tak pojęte zadanie wychowania i nauczania wymaga stworzenia odpowiedniego systemu szkolnictwa.

W końcu autor podkreśla, że wychowanie zawodowe w rolnictwie i pedagogika rolnicza stanowią przedmiot odrębnej dyscypliny naukowej.

TAUBER A.: **Vertikale Integration in der Landwirtschaft** (Integracja pionowa w rolnictwie). Za socialisticzeskiju sielskochozajstwiennuju nauku, Praga 1964, nr 3, s. 165—184. Streszczenie rosyjskie, angielskie, francuskie.

Większa część artykułu poświęcona jest integracji pionowej w rolnictwie krajów kapitalistycznych, głównie USA, pod wpływem koncentracji i specjalizacji produkcji. Autor omawia warunki powstania integracji pionowej oraz skutki, jakie ona wywiera: z jednej strony następuje rozwój centralnych ośrodków finansowych organizujących proces produkcyjny, z drugiej strony pogłębia się stan upośledzenia farmera popadającego w zależność finansową. Integracja pionowa w kapitalizmie, pomimo ujemnych pod względem społecznym skutków, jest formą postępową pod względem techniczno-organizacyjnym, jako czynnik racjonalizujący produkcję i wprowadzający postęp techniczny.

W warunkach socjalistycznych, gdzie nie działają zaznaczone skutki ujemne, integracja pionowa w znacznym stopniu może przyczynić się do zwiększenia wydajności pracy, zmniejszenia kosztów i podniesienia jakości wytworów.